

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — क्रम पाठः

चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः

चितिवर्णनं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

अ॒पाम् त्वा॑ । त्वे॒मन्न॑ । ए॒मन्थ॑ सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वो॒न्न॑ । ओ॒न्न॑ ।
सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ भस्म॑ । भस्म॑न्थ सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् ।
अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ ज्योति॑षि । ज्योति॑षि सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ऽय॑ने ।
अ॒य॑ने सादयामि । सा॒दया॒म्य॒र्ण॑वे । अ॒र्ण॑वे स॒द॒ने । स॒द॒ने सी॒द । सी॒द स॒मु॒द्रे । स॒मु॒द्रे स॒द॒ने ।
स॒द॒ने सी॒द । सी॒द स॒ल॒ले । स॒ल॒ले स॒द॒ने । स॒द॒ने सी॒द । सी॒दा॒पाम् । अ॒पाम् ख॑षये । ख॑षये
सी॒द । सी॒दा॒पाम् । अ॒पा॑ः स॒धि॑षि । स॒धि॑षि सी॒द । सी॒दा॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ स॒द॒ने । स॒द॒ने
सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ स॒ध॒स्थे । स॒ध॒स्थे सादयामि । स॒ध॒स्थ इति॑ स॒ध—
स्थे । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ पु॒री॑षे । पु॒री॑षे सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ ।
त्वा॒ यो॒नौ । यो॒नौ सादयामि । सा॒दया॒म्य॒पाम् । अ॒पाम् त्वा॑ । त्वा॒ पा॒थ॑सि । पा॒थ॑सि सादयामि ।
सा॒दया॒मि गा॒य॒त्री । गा॒य॒त्री छ॒न्दः । छ॒न्द॑स्त्रि॒ष्टुप् । त्रि॒ष्टुप् छ॒न्दः । छ॒न्दो॑ जगती । जगती॑ छ॒न्दः ।
छ॒न्दो॑ऽनु॒ष्टुप् । अ॒नु॒ष्टुप् छ॒न्दः । अ॒नु॒ष्टु॒बि॒त्य॒नु—स्तु॑प् । छ॒न्दः प॒ङ्क्तिः । प॒ङ्क्ति॑श्छ॒न्दः । छ॒न्द
इति॑ छ॒न्दः ॥ ॥ [१] ॥

(यो॒नौ पञ्च॑दश च)

॥ १ ॥

अयम् पुरः । पुरो भुवः । भुवस्तस्य । तस्य प्राणः । प्राणो भौवायनः । प्राण इति प्र—अनः । भौवायनो वसन्तः । वसन्तः प्राणायनः । प्राणायनो गायत्री । गायत्री वासन्ती । वासन्ती गायत्रियै । गायत्रियै गायत्रम् । गायत्रम् गायत्रात् । गायत्रादुपा५शुः । उपा५शुरुपा५शोः । उपा५शुरित्युप—अ५शुः । उपा५शोस्त्रिवृत । उपा५शोरित्युप—अ५शोः । त्रिवृत त्रिवृतः । त्रिवृदिति त्रि—वृत । त्रिवृतो रथन्तरम् । त्रिवृत इति त्रि—वृतः । रथन्तर५ रथन्तरात् । रथन्तरमिति रथम्—तरम् । रथन्तराद् वसिष्ठः । रथन्तरादिति रथम्—तरात् । वसिष्ठ ऋषिः । ऋषिः प्रजापतिगृहीतया । प्रजापतिगृहीतया त्वया । प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापति—गृहीतया । त्वया प्राणम् । प्राणम् गृह्णामि । प्राणमिति प्र—अनम् । गृह्णामि प्रजाभ्यः । प्रजाभ्योऽयम् । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः । अयम् द्रिषिणा । द्रिषिणा विश्वकर्मा । विश्वकर्मा तस्य । विश्वकर्मेति विश्व—कर्मा । तस्य मनः । मनो वैश्वकर्मणम् । वैश्वकर्मणम् ग्रीष्मः । वैश्वकर्मणमिति वैश्व—कर्मणम् । ग्रीष्मो मानसः । मानसस्त्रिष्टुक् । त्रिष्टुग् ग्रीष्मी । ग्रीष्मी त्रिष्टुभः । त्रिष्टुभ एडम् । एडमैडात् । एडादन्तर्यामः । अन्तर्यामोऽन्तर्यामात् । अन्तर्याम इत्यन्तः—यामः । अन्तर्यामात् पञ्चदशः । अन्तर्यामादित्यन्तः—यामात् । पञ्चदशः पञ्चदशात् । पञ्चदश इति पञ्च—दशः । पञ्चदशाद् बृहत् । पञ्चदशादिति पञ्च—दशात् । बृहद् बृहत् । बृहतो भरद्वाजः । भरद्वाज ऋषिः । ऋषिः प्रजापतिगृहीतया । प्रजापतिगृहीतया त्वया । प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापति—गृहीतया । त्वया मनः । मनो गृह्णामि । ॥ [२] ॥ गृह्णामि प्रजाभ्यः । प्रजाभ्योऽयम् । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः । अयम् पश्चात् । पश्चाद् विश्वव्यचाः । विश्वव्यचास्तस्य । विश्वव्यचा इति विश्व—व्यचाः । तस्य चरुषुः । चरुषुर् वैश्वव्यचसम् । वैश्वव्यचसव्वर्षाणि । वैश्वव्यचसमिति वैश्व—व्यचसम् । वर्षाणि चारुषुषाणि । चारुषुषाणि जगती । जगती वारुषी । वारुषी जगत्याः । जगत्या ऋग्विषमम् । ऋग्विषममृग्विषमात् । ऋग्विषमाच्छुक्रः । शुक्रः शुक्रात् । शुक्राथ सप्तदशः । सप्तदशः सप्तदशात् । सप्तदश इति सप्त—दशः । सप्तदशाद् वैरूपम् । सप्तदशादिति सप्त—दशात् । वैरूपवैरूपात् । वैरूपाद् विश्वामित्रः । विश्वामित्र ऋषिः । विश्वामित्र इति विश्व—मित्रः । ऋषिः प्रजापतिगृहीतया । प्रजापतिगृहीतया त्वया । प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापति—गृहीतया । त्वया चरुषुः । चरुषुर् गृह्णामि । गृह्णामि प्रजाभ्यः । प्रजाभ्य इदम् । प्रजाभ्य इति

प्र—जाभ्यः । इदमुत्तरात् । उत्तराथ सुवः । उत्तरादित्युत्तरात् । सुवस्तस्य । तस्य श्रोत्रम् ।
 श्रोत्रं सौवम् । सौवं शरत् । शरच्छ्रौत्री । श्रौत्र्यनुष्टुप् । अनुष्टुप्छारदी । अनुष्टुबित्यनु—
 स्तुप् । शारद्यनुष्टुभः । अनुष्टुभः स्वारम् । अनुष्टुभ इत्यनु—स्तुभः । स्वारं स्वारात् । स्वारां
 मन्थी । मन्थी मन्थिनः । मन्थिन एकविंशः । एकविंश एकविंशात् । एकविंश इत्येक—
 विंशः । एकविंशाद् वैराजम् । एकविंशादित्येक—विंशात् । वैराजवैराजात् । वैराजाज्
 जमदग्निः । जमदग्निर्ऋषिः । ऋषिः प्रजापतिगृहीतया । प्रजापतिगृहीतया त्वया । प्रजापतिगृ—
 हीतयेति प्रजापति—गृहीतया । ॥ [३] ॥ त्वया श्रोत्रम् । श्रोत्रम् गृह्णामि । गृह्णामि प्रजाभ्यः ।
 प्रजाभ्य इयम् । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः । इयमुपरि । उपरि मतिः । मतिस्तस्यै । तस्यै वाक् ।
 वाङ् माती । माती हेमन्तः । हेमन्तो वाच्यायनः । वाच्यायनः पङ्क्तिः । पङ्क्तिरहेमन्ती ।
 हेमन्ती पङ्क्त्यै । पङ्क्त्यै निधनवत् । निधनवन् निधनवतः । निधनवदिति निधन—वत् । निध-
 नवत आग्रयणः । निधनवत् इति निधन—वतः । आग्रयण आग्रयणात् । आग्रयणात् त्रिण-
 वत्रयस्त्रिंशौ । त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्याम् । त्रिणवत्रयस्त्रिंशाविति त्रिणव—
 त्रयस्त्रिंशौ । त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाकररैवते । त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यामिति त्रिणव—त्रय-
 स्त्रिंशाभ्याम् । शाकररैवते शाकररैवताभ्याम् । शाकररैवते इति शाकर—रैवते । शाकररै-
 वताभ्यां विश्वकर्मा । शाकररैवताभ्यामिति शाकर—रैवताभ्याम् । विश्वकर्मर्षिः । विश्वकर्मेति
 विश्व—कर्मा । ऋषिः प्रजापतिगृहीतया । प्रजापतिगृहीतया त्वया । प्रजापतिगृहीतयेति प्रजा-
 पति—गृहीतया । त्वया वाचम् । वाचम् गृह्णामि । गृह्णामि प्रजाभ्यः । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः ॥

॥ [४] ॥

(त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च)

॥ २ ॥

★

प्राची दिशाम् । दिशाँवसन्तः । वसन्त ऋतूनाम् । ऋतूनामग्निः । अग्निर् देवता । देवता
 ब्रह्म । ब्रह्म द्रविणम् । द्रविणम् त्रिवृत् । त्रिवृत् स्तोमः । त्रिवृदिति त्रि—वृत् । स्तोमः सः । स
 उ । उ पञ्चदशवर्तनिः । पञ्चदशवर्तनि रयविः । पञ्चदशवर्तनिरिति पञ्चदश—वर्तनिः । त्र्यविर्
 वयः । त्र्यविरिति त्रि—अविः । वयः कृतम् । कृतमयानाम् । अयानाम् पुरोवातः । पुरोवातो

वातः । पुरोवात इति पुरः—वातः । वातः सानगः । सानग ऋषिः । ऋषिर् दखिणा । दखिणा दिशाम् । दिशाम् ग्रीष्मः । ग्रीष्म ऋतूनाम् । ऋतूनामिन्द्रः । इन्द्रो देवता । देवता ख्वत्रम् । ख्वत्रम् द्रविणम् । द्रविणम् पञ्चदशः । पञ्चदशः स्तोमः । पञ्चदश इति पञ्च—दशः । स्तोमः सः । स उ । उ सप्तदशवर्तनिः । सप्तदशवर्तनिर् दित्यवाट् । सप्तदशवर्तनिरिति सप्तदश—वर्तनिः । दित्यवाड् वयः । दित्यवाडिति दित्य—वाट् । वयस्त्रेता । त्रेताऽयानाम् । अयानाम् दखिणाद्वातः । दखिणाद्वातो वातः । दखिणाद्वात इति दखिणात्—वातः । वातः सनातनः । सनातन ऋषिः । सनातन इति सना—तनः । ऋषिः प्रतीची । प्रतीची दिशाम् । दिशाँवरुषाः । वरुषा ऋतूनाम् । ऋतूनाँव्विश्वे । विश्वे देवाः । देवा देवता । देवता विट् । विड् द्रविणम् । ॥ [५] ॥ द्रविणश्च सप्तदशः । सप्तदशः स्तोमः । सप्तदश इति सप्त—दशः । स्तोमः सः । स उ । उ वेकविंशवर्तनिः । एकविंशवर्तनि स्त्रिवथ्सः । एकविंशवर्तनिरित्येकविंश—वर्तनिः । त्रिवथ्सो वयः । त्रिवथ्स इति त्रि—वथ्सः । वयो द्वापरः । द्वापरोऽयानाम् । अयानाम् पश्चाद्वातः । पश्चाद्वातो वातः । पश्चाद्वात इति पश्चात्—वातः । वातोऽहभूनः । अहभून ऋषिः । ऋषिरुदीची । उदीची दिशाम् । दिशाश्च शरत् । शरदृतूनाम् । ऋतूनाम् मित्रावरुणौ । मित्रावरुणौ देवता । मित्रावरुणाविति मित्रा—वरुणौ । देवता पुष्टम् । पुष्टम् द्रविणम् । द्रविणमेकविंशः । एकविंशः स्तोमः । एकविंश इत्येक—विंशः । स्तोमः सः । स उ । उ त्रिणववर्तनिः । त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाट् । त्रिणववर्तनिरिति त्रिणव—वर्तनिः । तुर्यवाड् वयः । तुर्यवाडिति तुर्य—वाट् । वय आस्कन्दः । आस्कन्दोऽयानाम् । आस्कन्द इत्याँ—स्कन्दः । अयानामुत्तराद्वातः । उत्तराद्वातो वातः । उत्तराद्वात इत्युत्तरात्—वातः । वातः प्रत्नः । प्रत्न ऋषिः । ऋषिरूद्ध्वा । ऊद्ध्वा दिशाम् । दिशाश्च हेमन्तशिशिरौ । हेमन्तशिशिरावृतूनाम् । हेमन्तशिशिराविति हेमन्त—शिशिरौ । ऋतूनाम् बृहस्पतिः । बृहस्पतिर् देवता । देवता वर्चः । वर्चो द्रविणम् । द्रविणम् त्रिणवः । त्रिणवः स्तोमः । त्रिणव इति त्रि—नवः । स्तोमः सः । स उ । उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः । त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाट् । त्रयस्त्रिंशवर्तनिरिति त्रयस्त्रिंश—वर्तनिः । पष्ठवाड् वयः । पष्ठवादिति पष्ठ—वाट् । वयोऽभिभूः । अभिभूरयानाम् । अभिभूरित्यभि—भूः । अयानाँव्विष्वग्वातः । विष्वग्वातो वातः । विष्वग्वात इति विष्वक्—वातः । वातः सुपर्णः । सुपर्ण ऋषिः ।

सुपर्ण इति सु—पर्णः । ऋषिः पितरः । पितरः पितामहाः । पितामहाः परे । परेऽवरे । अवरे ते । ते नः । नः पान्तु । पान्तु ते । ते नः । नोऽवन्तु । अवन्त्वस्मिन्न । अस्मिन् ब्रह्मन् । ब्रह्मन् अस्मिन्न । अस्मिन् र्षत्रे । र्षत्रेऽस्याम् । अस्यामाशिषि । आशिष्यस्याम् । आशिषीत्या—शिषि । अस्याम् पुरोधायाम् । पुरोधायामस्मिन्न । पुरोधायामिति पुरः—धायाम् । अस्मिन् कर्मन् । कर्मन्स्याम् । अस्याम् देवहूत्याम् । देवहूत्यामिति देव—हूत्याम् ॥ [६] ॥

(विट् पष्ठवाद वयो ऽष्टाविंशतिश्च)

॥ ३ ॥

★

ध्रुवर्षेतिर् ध्रुवयोनिः । ध्रुवर्षेतिरिति ध्रुव—र्षेतिः । ध्रुवयोनिर् ध्रुवा । ध्रुवयोनिरिति ध्रुव—योनिः । ध्रुवाऽसि । असि ध्रुवाम् । ध्रुवाय्योनिम् । योनिमा । आ सीद । सीद साद्ध्या । साद्ध्येति साद्ध्या ॥ उर्ष्वस्य केतुम् । केतुम् प्रथमम् । प्रथमम् पुरस्तात् । पुरस्तादश्विना । अश्विनाऽदध्वर्यू । अदध्वर्यू सादयताम् । अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू । सादयतामिह । इह त्वा । त्वेति त्वा ॥ स्वे दर्ष्वे । दर्ष्वे दर्ष्वपिता । दर्ष्वपितेह । दर्ष्वपितेति दर्ष्व—पिता । इह सीद । सीद देवत्रा । देवत्रा पृथिवी । देवत्रेति देव—त्रा । पृथिवी बृहती । बृहती रराणा । रराणेति रराणा ॥ स्वासस्था तनुवा । स्वासस्थेति सु—आसस्था । तनुवा सम् । सविंशस्व । विशस्व पिता । पितेव । इवैधि । एधि सूनवे । सूनव आ । आ सुशेवा । सुशेवाऽश्विना । सुशेवेति सु—शेवा । अश्विनाऽदध्वर्यू । अदध्वर्यू सादयताम् । अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू । सादयतामिह । इह त्वा । त्वेति त्वा ॥ कुलायिनी वसुमती । वसुमती वयोधाः । वसुमतीति वसु—मती । वयोधा रयिम् । वयोधा इति वयः—धाः । रयिम् नः । नो वर्द्ध । वर्द्ध बहुलम् । बहुलं सुवीरम् । सुवीरमिति सु—वीरम् ॥ [७] ॥ अपामतिम् । अमतिम् दुर्मतिम् । दुर्मतिम् बाधमाना । दुर्मतिमिति दुः—मतिम् । बाधमाना रायः । रायस्पोषे । पोषे यज्ञपतिम् । यज्ञपतिमाभजन्ती । यज्ञपतिमिति यज्ञ—पतिम् । आभजन्ती सुवः । आभजन्तीत्या—भजन्ती । सुवर् धेहि । धेहि यजमानाय । यजमानाय पोषम् । पोषमश्विना । अश्विनाऽदध्वर्यू । अदध्वर्यू सादयताम् । अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू । सादयतामिह । इह त्वा । त्वेति त्वा ॥ अग्नेः पुरीषम् । पुरीषमसि । असि देवयानी । देवयानी ताम् । देवयानीति देव—यानी । ताम् त्वा । त्वा विश्वे । विश्वे अभि । अभि

गृणन्तु। गृणन्तु देवाः। देवा इति देवाः॥ स्तोमपृष्ठा घृतवती। स्तोमपृष्ठेति स्तोम—पृष्ठा।
 घृतवतीह। घृतवतीति घृत—वती। इह सीद। सीद प्रजावत्। प्रजावदस्मे। प्रजावदिति प्रजा—
 वत्। अस्मे द्रविणा। अस्मे इत्यस्मे। द्रविणा। आ यजस्व। यजस्वाश्विना। अश्विनाऽदध्वर्यू।
 अदध्वर्यू सादयताम्। अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू। सादयतामिह। इह त्वा। त्वेति त्वा॥ दिवो मूर्द्धा।
 मूर्द्धाऽसि। असि पृथिव्याः। पृथिव्या नाभिः। नाभिर् विष्टम्भनी। विष्टम्भनी दिशाम्। विष्टम्भ-
 नीति वि—स्तम्भनी। दिशामधिपत्नी। अधिपत्नी भुवनानाम्। अधिपत्नीत्यधि—पत्नी। भुवना-
 नामिति भुवनानाम्॥ ॥ [८] ॥ ऊर्मिर् द्रप्सः। द्रप्सो अपाम्। अपामसि। असि विश्वकर्मा।
 विश्वकर्मा ते। विश्वकर्मेति विश्व—कर्मा। त ऋषिः। ऋषिरश्विना। अश्विनाऽदध्वर्यू। अदध्वर्यू
 सादयताम्। अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू। सादयतामिह। इह त्वा। त्वेति त्वा॥ सजूरऋतुभिः। सजू-
 रिति स—जूः। ऋतुभिः सजूः। ऋतुभिरित्यृतु—भिः। सजूर विधाभिः। सजूरिति स—जूः।
 विधाभिः सजूः। विधाभिरिति वि—धाभिः। सजूर वसुभिः। सजूरिति स—जूः। वसुभिः सजूः।
 वसुभिरिति वसु—भिः। सजू रुद्रैः। सजूरिति स—जूः। रुद्रैः सजूः। सजूरादित्यैः। सजूरिति
 स—जूः। आदित्यैः सजूः। सजूर विश्वैः। सजूरिति स—जूः। विश्वैर् देवैः। देवैः सजूः। सजूर
 देवैः। सजूरिति स—जूः। देवैः सजूः। सजूर देवैः। सजूरिति स—जूः। देवैर् वयोनाधैः।
 वयोनाधैरग्नये। वयोनाधैरिति वयः—नाधैः। अग्नये त्वा। त्वा वैश्वानराय। वैश्वानरायाश्विना।
 अश्विनाऽदध्वर्यू। अदध्वर्यू सादयताम्। अदध्वर्यू इत्यदध्वर्यू। सादयतामिह। इह त्वा। त्वेति
 त्वा॥ प्राणम् मे। प्राणमिति प्र—अनम्। मे पाहि। पाह्यपानम्। अपानम् मे। अपानमित्यप—
 अनम्। मे पाहि। पाहि व्यानम्। व्यानम् मे। व्यानमिति वि—अनम्। मे पाहि। पाहि चरुषुः।
 चरुषुर् मे। म उर्व्या। उर्व्या वि। वि भाहि। भाहि श्रोत्रम्। श्रोत्रम् मे। मे श्लोकय। श्लोकयापः।
 अपस्पिन्व। पिन्वौषधीः। ओषधीर् जिन्व। जिन्व द्विपात्। द्विपात् पाहि। द्विपादिति द्वि—पात्।
 पाहि चतुष्पात्। चतुष्पादव। चतुष्पादिति चतुः—पात्। अव दिवः। दिवो वृष्टिम्। वृष्टिमा।
 एरय। ईरयेतीरय॥ ॥ [९] ॥

(सुवीरं भुवनाना मुर्व्या सप्तदश च)

॥ ४ ॥

त्र्यविर् वयः । त्र्यविरिति त्रि—अविः । वयस्त्रिष्टुप् । त्रिष्टुप् छन्दः । छन्दो दित्यवाट् ।
 दित्यवाड् वयः । दित्यवाडिति दित्य—वाट् । वयो विराट् । विराट् छन्दः । विराडिति वि—राट् ।
 छन्दः पञ्चाविः । पञ्चाविर् वयः । पञ्चाविरिति पञ्च—अविः । वयो गायत्री । गायत्री छन्दः ।
 छन्दस्त्रिवथ्सः । त्रिवथ्सो वयः । त्रिवथ्स इति त्रि—वथ्सः । वय उष्णिहा । उष्णिहा छन्दः ।
 छन्दस्तुर्यवाट् । तुर्यवाड् वयः । तुर्यवाडिति तुर्य—वाट् । वयोऽनुष्टुप् । अनुष्टुप् छन्दः । अनु-
 ष्टुबित्यनु—स्तुप् । छन्दः पष्ठवाट् । पष्ठवाड् वयः । पष्ठवादिति पष्ठ—वाट् । वयो बृहती । बृहती
 छन्दः । छन्द उरुषा । उरुषा वयः । वयः सतोबृहती । सतोबृहती छन्दः । सतोबृहतीति सतः—
 बृहती । छन्द ऋषभः । ऋषभो वयः । वयः ककुत् । ककुच्छन्दः । छन्दो धेनुः । धेनुर वयः ।
 वयो जगती । जगती छन्दः । छन्दोऽनङ्गान् । अनङ्गान्वयः । वयः पङ्क्तिः । पङ्क्तिश्छन्दः ।
 छन्दो बस्तः । बस्तो वयः । वयो विवलम् । विवलम् छन्दः । विवलमिति वि—वलम् । छन्दो
 वृष्णिः । वृष्णिर् वयः । वयो विशालम् । विशालम् छन्दः । विशालमिति वि—शालम् । छन्दः
 पुरुषः । पुरुषो वयः । वयस्तन्द्रम् । तन्द्रम् छन्दः । छन्दो व्याघ्रः । व्याघ्रो वयः । वयोऽनाधृष्टम् ।
 अनाधृष्टम् छन्दः । अनाधृष्टमित्यना—धृष्टम् । छन्दः सिंहः । सिंहो वयः । वयश्छदिः । छदि
 श्छन्दः । छन्दो विष्टम्भः । विष्टम्भो वयः । विष्टम्भ इति वि—स्तम्भः । वयोऽधिपतिः । अधिपति
 श्छन्दः । अधिपतिरित्यधि—पतिः । छन्दः र्षत्रम् । र्षत्रव्ययः । वयो मयन्दम् । मयन्दम्
 छन्दः । छन्दो विश्वकर्मा । विश्वकर्मा वयः । विश्वकर्मेति विश्व—कर्मा । वयः परमेष्ठी । परमेष्ठी
 छन्दः । छन्दो मूर्द्धा । मूर्द्धा वयः । वयः प्रजापतिः । प्रजापतिश्छन्दः । प्रजापतिरिति प्रजा—
 पतिः । छन्द इति छन्दः ॥ ॥ [१०] ॥

(पुरुषो वयः षड् विंशतिश्च)

॥ ५ ॥

★

इन्द्राग्नी अव्यथमानाम् । इन्द्राग्नी इतीन्द्र—अग्नी । अव्यथमानामिष्टकाम् । इष्टकाम्
 दृश्यतम् । दृश्यतयुवम् । युवमिति युवम् ॥ पृष्ठेन द्यावापृथिवी । द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम् ।
 द्यावापृथिवी इति द्यावा—पृथिवी । अन्तरिक्षम् च । च वि । वि बाधताम् । बाधतामिति
 बाधताम् ॥ विश्वकर्मा त्वा । विश्वकर्मेति विश्व—कर्मा । त्वा सादयतु । सादयत्वन्तरिक्षस्य ।

अ॒न्तरि॑ख्वस्य पृ॒ष्ठे । पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॑म् । व्य॑च॒स्वती॑म् प्रथ॑स्वतीम् । प्रथ॑स्वतीम् भा॒स्वती॑म् ।
 भा॒स्वती॑ꣳ सूरि॒मती॑म् । सूरि॒मती॑मा । सूरि॒मती॑मिति॑ सूरि—मती॑म् । आ या । या द्याम् । द्याम्
 भा॒सि । भा॒स्या । आ पृ॑थि॒वीम् । पृ॑थि॒वीमा । ओरु । उ॒र्वन्तरि॑ख्वम् । अ॒न्तरि॑ख्वम॒न्तरि॑ख्वम् ।
 अ॒न्तरि॑ख्वय्य॑च्छ । यच्छा॒न्तरि॑ख्वम् । अ॒न्तरि॑ख्वम् दृ॒ह । दृ॒हान्तरि॑ख्वम् । अ॒न्तरि॑ख्वम्
 मा । मा हि॑ꣳसीः । हि॑ꣳसीर् विश्व॑स्मै । विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑ । प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑ । प्रा॒णाय॑ति॑ प्र—
 अ॒नाय॑ । अ॒पा॒नाय॑ व्या॒नाय॑ । अ॒पा॒नायेत्य॑प—अ॒नाय॑ । व्या॒नाय॑ो॒दानाय॑ । व्या॒नायेति॑ वि—
 अ॒नाय॑ । उ॒दानाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ । उ॒दानायेत्यु॑त्—अ॒नाय॑ । प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य । प्रति॒ष्ठाय॑ इति॑ प्रति—
 स्थायै॑ । च॒रित्रा॑य वा॒युः । वा॒युस्त्वा॑ । त्वा॒ऽभि । अ॒भि पा॑तु । पा॒तु म॒ह्या । म॒ह्या स्व॒स्त्या । स्व॒स्त्या
 छ॒र्दिषा॑ । छ॒र्दिषा॑ शन्त॑मेन । ॥ [११] ॥ शन्त॑मेन॒ तया॑ । शन्त॑मेनेति॑ शम्—तमेन॒ । तया॑
 दे॒वतया॑ । दे॒वतया॑ऽङ्गि॒रस्वत् । अ॒ङ्गि॒रस्वद् ध्रु॒वा । ध्रु॒वा सी॒द । सी॒देति॑ सी॒द ॥ रा॒ज्यसि॑ ।
 अ॒सि प्रा॒ची । प्रा॒ची दिक् । दिग् वि॒राट् । वि॒राडसि॑ । वि॒राडिति॑ वि—राट् । अ॒सि द॒ख्विणा॑ ।
 द॒ख्विणा॑ दिक् । दिक् स॒म्राट् । स॒म्राडसि॑ । स॒म्राडिति॑ सम्—राट् । अ॒सि प्र॒तीची॑ । प्र॒तीची॑ दिक् ।
 दिक् स्व॒राट् । स्व॒राडसि॑ । स्व॒राडिति॑ स्व—राट् । अ॒स्युदी॑ची । उ॒दीची॑ दिक् । दिग्धि॑प॒त्नी ।
 अधि॑प॒त्न्यसि॑ । अधि॑प॒त्नीत्यधि॑—प॒त्नी । अ॒सि बृ॒हती॑ । बृ॒हती॑ दिक् । दिग्गा॑युः । आ॒युर् मे । मे
 पा॒हि । पा॒हि प्रा॒णम् । प्रा॒णम् मे॑ । प्रा॒णमिति॑ प्र—अ॒नम् । मे पा॒हि । पा॒ह्यपा॒नम् । अ॒पा॒नम् मे॑ ।
 अ॒पा॒नमित्य॑प—अ॒नम् । मे पा॒हि । पा॒हि व्या॒नम् । व्या॒नम् मे॑ । व्या॒नमिति॑ वि—अ॒नम् । मे पा॒हि ।
 पा॒हि च॒ख्वुः । च॒ख्वुर् मे । मे पा॒हि । पा॒हि श्रो॒त्रम् । श्रो॒त्रम् मे । मे पा॒हि । पा॒हि मन॑ः । मनो॑ मे ।
 मे जि॒न्व । जि॒न्व वा॒चम् । वा॒चम् मे । मे पि॒न्व । पि॒न्वात्मा॑नम् । आ॒त्मा॑नम् मे । मे पा॒हि । पा॒हि
 ज्योति॑ः । ज्योति॑र् मे । मे य॒च्छ । य॒च्छेति॑ य॒च्छ ॥ ॥ [१२] ॥

(छ॒र्दिषा॑ पि॒न्व षड्)

॥ ६ ॥

★

मा छ॒न्दः । छ॒न्दः प्र॒मा । प्र॒मा छ॒न्दः । प्र॒मेति॑ प्र—मा । छ॒न्दः प्र॒तिमा॑ । प्र॒तिमा॑ छ॒न्दः ।
 प्र॒तिमेति॑ प्रति—मा । छ॒न्दोऽस्त्री॑विः । अ॒स्त्री॑वि॒श्छ॒न्दः । छ॒न्दः प॒ङ्क्तिः । प॒ङ्क्तिश्छ॒न्दः । छ॒न्द
 उ॒ष्णिहा॑ । उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दः । छ॒न्दो बृ॒हती॑ । बृ॒हती॑ छ॒न्दः । छ॒न्दोऽनु॑ष्टुप् । अ॒नु॒ष्टुप् छ॒न्दः । अ॒नु—

ष्टुबित्यनु—स्तुप्। छन्दो विराट्। विराट् छन्दः। विराडिति वि—राट्। छन्दो गायत्री। गायत्री छन्दः। छन्दस्त्रिष्टुप्। त्रिष्टुप् छन्दः। छन्दो जगती। जगती छन्दः। छन्दः पृथिवी। पृथिवी छन्दः। छन्दोऽन्तरिक्षम्। अन्तरिक्षम् छन्दः। छन्दो द्यौः। द्यौश्चन्दः। छन्दः समा। समाश्छन्दः। छन्दो नख्षत्राणि। नख्षत्राणि छन्दः। छन्दो मनः। मनश्छन्दः। छन्दो वाक्। वाक् छन्दः। छन्दः कृषिः। कृषिश्छन्दः। छन्दो हिरण्यम्। हिरण्यम् छन्दः। छन्दो गौः। गौश्छन्दः। छन्दोऽजा। अजा छन्दः। छन्दोऽश्वः। अश्वश्छन्दः। छन्द इति छन्दः॥ अग्निर्देवता। देवता वातः। ॥ [१३] ॥ वातो देवता। देवता सूर्यः। सूर्यो देवता। देवता चन्द्रमा। चन्द्रमा देवता। देवता वसवः। वसवो देवता। देवता रुद्राः। रुद्रा देवता। देवताऽऽदित्याः। आदित्या देवता। देवता विश्वे। विश्वे देवाः। देवा देवता। देवता मरुतः। मरुतो देवता। देवता बृहस्पतिः। बृहस्पतिर्देवता। देवतेन्द्रः। इन्द्रो देवता। देवता वरुणः। वरुणो देवता। देवता मूर्द्धा। मूर्द्धाऽसि। असि राट्। राड् ध्रुवा। ध्रुवाऽसि। असि धरुणा। धरुणा यन्त्री। यन्त्र्यसि। असि यमित्री। यमित्रीषे। इषे त्वा। त्वोर्जे। ऊर्जे त्वा। त्वा कृष्यै। कृष्यै त्वा। त्वा ख्षेमाय। ख्षेमाय त्वा। त्वा यन्त्री। यन्त्री राट्। राड् ध्रुवा। ध्रुवाऽसि। असि धरणी। धरणी धर्त्री। धर्त्र्यसि। असि धरित्री। धरित्र्यायुषे। आयुषे त्वा। त्वा वर्चसे। वर्चसे त्वा। त्वौजसे। ओजसे त्वा। त्वा बलाय। बलाय त्वा। त्वेति त्वा॥ ॥ [१४] ॥

(देवता ऽऽयुषे त्वा षड्)

॥ ७ ॥

★

आशुस्त्रिवृत्। त्रिवृद् भान्तः। त्रिवृदिति त्रि—वृत्। भान्तः पञ्चदशः। पञ्चदशो व्योम। पञ्चदश इति पञ्च—दशः। व्योम सप्तदशः। व्योमेति वि—ओम। सप्तदशः प्रतूर्तिः। सप्तदश इति सप्त—दशः। प्रतूर्तिरष्टदशः। प्रतूर्तिरिति प्र—तूर्तिः। अष्टदश स्तपः। अष्टदश इत्यष्टा—दशः। तपो नवदशः। नवदशोऽभिवर्तः। नवदश इति नव—दशः। अभिवर्तः सविंशः। अभिवर्त इत्यभि—वर्तः। सविंशो धरुणः। सविंश इति स—विंशः। धरुण एकविंशः। एकविंशो वर्चः। एकविंश इत्येक—विंशः। वर्चो द्वाविंशः। द्वाविंशः सम्भरणः। सम्भरणस्त्रयोविंशः। सम्भरण इति सम्—भरणः। त्रयोविंशो योनिः। त्रयोविंश इति त्रयः—

वि॒शः । योनि॑श्चतुर्वि॒शः । च॒तुर्वि॒शो ग॒र्भोः । च॒तुर्वि॒श इति॑ चतुः—वि॒शः । ग॒र्भोः पञ्च-
वि॒शः । पञ्चवि॒श ओजः॑ । पञ्चवि॒श इति॑ पञ्च—वि॒शः । ओज॑स्त्रिणवः । त्रिणवः क्रतुः॑ ।
त्रिणव इति॑ त्रि—नवः । क्रतुरेकत्रि॒शः । एकत्रि॒शः प्रति॑ष्ठा । एकत्रि॒श इत्येक—त्रि॒शः ।
प्रति॑ष्ठा त्रयस्त्रि॒शः । प्रति॑ष्ठेति॑ प्रति—स्था । त्रयस्त्रि॒शो ब्र॒ह्मस्य॑ । त्रयस्त्रि॒श इति॑ त्रयः—
त्रि॒शः । ब्र॒ह्मस्य॑ विष्ट॑पम् । विष्ट॑पम् चतुस्त्रि॒शः । च॒तुस्त्रि॒शो नाकः॑ । च॒तुस्त्रि॒श इति॑
चतुः—त्रि॒शः । नाकः॑ षट्त्रि॒शः । षट्त्रि॒शो वि॒वर्तः॑ । षट्त्रि॒श इति॑ षट्—त्रि॒शः ।
वि॒वर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॒शः । वि॒वर्त इति॑ वि—वर्तः॑ । अ॒ष्टाचत्वारि॒शो ध॒र्त्रः॑ । अ॒ष्टाचत्वारि॒श
इत्य॑ष्टा—चत्वारि॒शः । ध॒र्त्रश्च॑तुष्टोमः । च॒तुष्टोम इति॑ चतुः—स्तोमः ॥ [१५] ॥

(आ॒शुः स॒प्तत्रि॒शत)

॥ ८ ॥

★

अ॒ग्नेर् भा॒गः । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि दी॒र्खायाः॑ । दी॒र्खाया॑ आधि॑पत्यम् । आधि॑पत्यम् ब्र॒ह्म ।
आधि॑पत्यमित्याधि—पत्यम् । ब्र॒ह्म स्पृ॒तम् । स्पृ॒तम् त्रि॒वृत् । त्रि॒वृत् स्तोमः॑ । त्रि॒वृदि॑ति॑ त्रि—
वृत् । स्तोम॑ इन्द्र॒स्य । इन्द्र॒स्य भा॒गः । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि वि॒ष्णोः॑ । वि॒ष्णोराधि॑पत्यम् । आधि॑-
पत्यम् र॒क्षत्र॑म् । आधि॑पत्यमित्याधि—पत्यम् । र॒क्षत्र॑ स्पृ॒तम् । स्पृ॒तम् पञ्च॑दशः । पञ्च॑दशः
स्तोमः॑ । पञ्च॑दश इति॑ पञ्च—दशः । स्तोमो॑ नृच॒र्षसाम् । नृच॒र्षसाम् भा॒गः । नृच॒र्षसा॑मिति॑
नृ—च॒र्षसाम् । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि धा॒तुः । धा॒तुराधि॑पत्यम् । आधि॑पत्यम् ज॒नित्र॑म् । आधि॑प-
त्यमित्याधि—पत्यम् । ज॒नित्र॑ स्पृ॒तम् । स्पृ॒तम् स॒प्तद॑शः । स॒प्तद॑शः स्तोमः॑ । स॒प्तद॑श इति॑
सप्त—दशः । स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ । मि॒त्रस्य॑ भा॒गः । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि व॒रुण॑स्य । व॒रुण॑स्याधि॑-
पत्यम् । आधि॑पत्यम् दि॒वः । आधि॑पत्यमित्याधि—पत्यम् । दि॒वो वृ॒ष्टिः । वृ॒ष्टिर् वा॒ताः । वा॒ताः
स्पृ॒ताः । स्पृ॒ता एक॑वि॒शः । एक॑वि॒शः स्तोमः॑ । एक॑वि॒श इत्येक—वि॒शः । स्तोमो॑ऽदित्यै ।
अ॒दित्यै॑ भा॒गः । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि पू॒ष्णः । पू॒ष्ण आधि॑पत्यम् । आधि॑पत्यमोजः॑ । आधि॑पत्य-
मित्याधि—पत्यम् । ओजः॑ स्पृ॒तम् । स्पृ॒तम् त्रि॒णवः॑ । त्रि॒णवः स्तोमः॑ । त्रि॒णव इति॑ त्रि—नवः ।
स्तोमो॑ वसू॒नाम् । वसू॒नाम् भा॒गः । भा॒गो॑ऽसि । अ॒सि रु॒द्राणा॑म् ॥ [१६] ॥ रु॒द्राणा॑माधि॑-
पत्यम् । आधि॑पत्यम् चतु॑ष्पात् । आधि॑पत्यमित्याधि—पत्यम् । चतु॑ष्पात् स्पृ॒तम् । चतु॑ष्पा-

दिति चतुः—पातु। स्पृतम् चतुर्विंशः। चतुर्विंशः स्तोमः। चतुर्विंश इति चतुः—विंशः।
 स्तोम आदित्यानाम्। आदित्यानाम् भागः। भागोऽसि। असि मरुताम्। मरुतामाधिपत्यम्।
 आधिपत्यम् गर्भौः। आधिपत्यमित्याधि—पत्यम्। गर्भौः स्पृताः। स्पृताः पञ्चविंशः। पञ्च-
 विंशः स्तोमः। पञ्चविंशः इति पञ्च—विंशः। स्तोमो देवस्य। देवस्य सवितुः। सवितुर्
 भागः। भागोऽसि। असि बृहस्पतेः। बृहस्पतेराधिपत्यम्। आधिपत्यं समीचीः। आधिपत्य-
 मित्याधि—पत्यम्। समीचीर् दिशः। दिशः स्पृताः। स्पृताश्चतुष्टोमः। चतुष्टोमः स्तोमः। चतु-
 ष्टोम इति चतुः—स्तोमः। स्तोमो यावानाम्। यावानाम् भागः। भागोऽसि। अस्ययावानाम्।
 अयावानामाधिपत्यम्। आधिपत्यम् प्रजाः। आधिपत्यमित्याधि—पत्यम्। प्रजाः स्पृताः।
 प्रजा इति प्र—जाः। स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः। चतुश्चत्वारिंशः स्तोमः। चतुश्चत्वारिंश इति
 चतुः—चत्वारिंशः। स्तोम ऋभूणाम्। ऋभूणाम् भागः। भागोऽसि। असि विश्वेषाम्।
 विश्वेषाम् देवानाम्। देवानामाधिपत्यम्। आधिपत्यम् भूतम्। आधिपत्यमित्याधि—पत्यम्।
 भूतम् निशान्तम्। निशान्तं स्पृतम्। निशान्तमिति नि—शान्तम्। स्पृतम् त्रयस्त्रिंशः। त्रय-
 स्त्रिंशः स्तोमः। त्रयस्त्रिंश इति त्रयः—त्रिंशः। स्तोम इति स्तोमः ॥ [१७] ॥

(वसूनां भागोऽसि षड्त्वारिंशच्च)

॥ ९ ॥

★

एकयाऽस्तुवत। अस्तुवत प्रजाः। प्रजा अधीयन्त। प्रजा इति प्र—जाः। अधीयन्त प्रजा-
 पतिः। प्रजापतिरधिपतिः। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। अधिपतिरासीत्। अधिपतिरित्यधि—
 पतिः। आसीत् तिसृभिः। तिसृभिरस्तुवत। तिसृभिरिति तिसृ—भिः। अस्तुवत ब्रह्म। ब्रह्मा-
 सृज्यत। असृज्यत ब्रह्मणः। ब्रह्मणस्पतिः। पतिरधिपतिः। अधिपतिरासीत्। अधिपतिरि-
 त्यधि—पतिः। आसीत् पञ्चभिः। पञ्चभिरस्तुवत। पञ्चभिरिति पञ्च—भिः। अस्तुवत भूतानि।
 भूतान्यसृज्यन्त। असृज्यन्त भूतानाम्। भूतानाम् पतिः। पतिरधिपतिः। अधिपतिरासीत्।
 अधिपतिरित्यधि—पतिः। आसीत् सप्तभिः। सप्तभिरस्तुवत। सप्तभिरिति सप्त—भिः। अस्तुवत
 सप्तरूषयः। सप्तरूषयोऽसृज्यन्त। सप्तरूषय इति सप्त—ऋषयः। असृज्यन्त धाता। धाताऽधि-
 पतिः। अधिपतिरासीत्। अधिपतिरित्यधि—पतिः। आसीन् नवभिः। नवभिरस्तुवत। नव-

भिरिति नव—भिः । अस्तुवत पितरः । पितरोऽसृज्यन्त । असृज्यन्तादिति । अदितिरधिपत्नी । अधिपत्न्यासीत् । अधिपत्नीत्यधि—पत्नी । आसीदेकादशभिः । एकादशभिरस्तुवत । एकादशभिरित्येकादश—भिः । अस्तुवतर्तवः । ऋतवोऽसृज्यन्त । असृज्यन्तार्तवः । आर्तवोऽधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीत् त्रयोदशभिः । त्रयोदशभिरस्तुवत । त्रयोदशभिरिति त्रयोदश—भिः । अस्तुवत मासाः । मासा असृज्यन्त । असृज्यन्त सव्वथ्सरः । सव्वथ्सरोऽधिपतिः । सव्वथ्सर इति सं—वथ्सरः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । ॥ [१८] ॥ आसीत् पञ्चदशभिः । पञ्चदशभिरस्तुवत । पञ्चदशभिरिति पञ्चदश—भिः । अस्तुवत रव्यत्रम् । रव्यत्रमसृज्यत । असृज्यतेन्द्रः । इन्द्रोऽधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीत् सप्तदशभिः । सप्तदशभिरस्तुवत । सप्तदशभिरिति सप्तदश—भिः । अस्तुवत पशवः । पशवोऽसृज्यन्त । असृज्यन्त बृहस्पतिः । बृहस्पतिरधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीन् नवदशभिः । नवदशभिरस्तुवत । नवदशभिरिति नवदश—भिः । अस्तुवत शूद्रार्यौ । शूद्रार्यावसृज्येताम् । शूद्रार्याविति शूद्र—अर्यौ । असृज्येतामहोरात्रे । अहोरात्रे अधिपत्नी । अहोरात्रे इत्यहः—रात्रे । अधिपत्नी आस्ताम् । अधिपत्नी इत्यधि—पत्नी । आस्तामेकविंशत्या । एकविंशत्याऽस्तुवत । एकविंशत्येत्येक—विंशत्या । अस्तुवतैकशफाः । एकशफाः पशवः । एकशफा इत्येक—शफाः । पशवोऽसृज्यन्त । असृज्यन्त वरुणः । वरुणोऽधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीत् त्रयोविंशत्या । त्रयोविंशत्याऽस्तुवत । त्रयोविंशत्येति त्रयः—विंशत्या । अस्तुवत रव्युद्राः । रव्युद्राः पशवः । पशवोऽसृज्यन्त । असृज्यन्त पूषा । पूषाऽधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीत् पञ्चविंशत्या । पञ्चविंशत्याऽस्तुवत । पञ्चविंशत्येति पञ्च—विंशत्या । अस्तुवतारण्याः । आरण्याः पशवः । पशवोऽसृज्यन्त । असृज्यन्त वायुः । वायुरधिपतिः । अधिपतिरासीत् । अधिपतिरित्यधि—पतिः । आसीत् सप्तविंशत्या । सप्तविंशत्याऽस्तुवत । सप्तविंशत्येति सप्त—विंशत्या । अस्तुवत द्यावापृथिवी । द्यावापृथिवी वि । द्यावापृथिवी इति द्यावा—पृथिवी । व्यैताम् । ॥ [१९] ॥ ऐताव्वसवः । वसवो रुद्राः । रुद्रा आदित्याः । आदित्या अनु । अनु वि । व्यायन्न । आयन् तेषाम् । तेषामाधिपत्यम् ।

आधिपत्यमासीत्। आधिपत्यमित्याधि—पत्यम्। आसीन् नवविंशत्या। नवविंशत्याऽस्तु-
वत। नवविंशत्येति नव—विंशत्या। अस्तुवत वनस्पतयः। वनस्पतयोऽसृज्यन्त। असृ-
ज्यन्त सोमः। सोमोऽधिपतिः। अधिपतिरासीत्। अधिपतिरित्यधि—पतिः। आसीदेकत्रिं-
शताः। एकत्रिंशताऽस्तुवत। एकत्रिंशतेत्येक—त्रिंशता। अस्तुवत प्रजाः। प्रजा असृ-
ज्यन्त। प्रजा इति प्र—जाः। असृज्यन्त यावानाम्। यावानाम् च। चायावानाम्। अयावानाम्
च। चाधिपत्यम्। आधिपत्यमासीत्। आधिपत्यमित्याधि—पत्यम्। आसीत् त्रयस्त्रिंशता।
त्रयस्त्रिंशताऽस्तुवत। त्रयस्त्रिंशतेति त्रयः—त्रिंशता। अस्तुवत भूतानि। भूतान्यशाम्यन्।
अशाम्यन् प्रजापतिः। प्रजापतिः परमेष्ठी। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। परमेष्ठ्यधिपतिः।
अधिपतिरासीत्। अधिपतिरित्यधि—पतिः। आसीदित्यासीत्॥ ॥ [२०] ॥

(सर्व्वसरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च)

॥ १० ॥

★

इयमेव। एव सा। सा या। या प्रथमा। प्रथमा व्यौच्छत्। व्यौच्छदन्तः। व्यौच्छदिति
वि—औच्छत्। अन्तरस्याम्। अस्याम् चरति। चरति प्रविष्टा। प्रविष्टेति प्र—विष्टा॥ वधूर
जजान। जजान नवगत्। नवगज्जनित्री। नवगदिति नव—गत्। जनित्री त्रयः। त्रय एनाम्।
एनाम् महिमानः। महिमानः सचन्ते। सचन्त इति सचन्ते॥ छन्दस्वती उषसा। छन्दस्वती
इति छन्दस्वती। उषसा पेपिशाने। पेपिशाने समानम्। पेपिशाने इति पेपिशाने। समान-
य्योनिम्। योनिमनु। अनु सञ्चरन्ती। सञ्चरन्ती इति सम—चरन्ती॥ सूर्यपत्नी वि। सूर्य-
पत्नी इति सूर्य—पत्नी। वि चरतः। चरतः प्रजानती। प्रजानती केतुम्। प्रजानती इति प्र—
जानती। केतुम् कृण्वाने। कृण्वाने अजरे। कृण्वाने इति कृण्वाने। अजरे भूरिरैतसा। अजरे
इत्यजरे। भूरिरैतसेति भूरि—रेतसा॥ ऋतस्य पन्थाम्। पन्था मनु। अनु तिस्रः। तिस्र आ।
आऽगुः। अगुस्त्रयः। त्रयो घर्मासः। घर्मासो अनु। अनु ज्योतिषा। ज्योतिषा आऽगुः।
अगुरित्यगुः॥ प्रजामेका। प्रजामिति प्र—जाम्। एका ररषति। ररषत्यूर्जम्। ऊर्जमेका।
एका व्रतम्॥ ॥ [२१] ॥ व्रतमेका। एका ररषति। ररषति देवयूनाम्। देवयूनामिति देव—
यूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवत्। चतुष्टोम इति चतुः—स्तोमः। अभवद् या। या तुरीया। तुरीया

यज्ञस्य॑ । यज्ञस्य॑ प॒रुषौ॑ । प॒रुषावृ॑षयः । ऋ॒षयो॑ भव॒न्ती । भव॒न्तीति॑ भव॒न्ती ॥ गा॒यत्री॑म्
 त्रि॒ष्टुभ॑म् । त्रि॒ष्टुभ॑म् जग॒तीम् । जग॒तीम॑नु॒ष्टुभ॑म् । अ॒नु॒ष्टुभ॑म् बृ॒हत् । अ॒नु॒ष्टुभ॑मित्य॒नु—स्तु॑भ॑म् ।
 बृ॒हद॑र्कम् । अ॒र्क्य्यु॑ज्जानाः । यु॒ज्जानाः॑ सु॒वः । सु॒वरा॑ । आऽभ॑रन्न । अ॒भर॑न्नि॒दम् । इ॒दमि॑ती॒दम् ॥
 प॒ञ्चभि॑र् धा॒ता । प॒ञ्चभि॑रिति॒ पञ्च—भिः॑ । धा॒ता वि॑ । वि द॑धौ । द॒धावि॑दम् । इ॒दय्य॑त् । यत् तासा॑म् ।
 तासा॑ऽस्व॒सृः । स्व॒सृर॑जनयत् । अ॒जन॑यत् पञ्चपञ्च । पञ्चपञ्चेति॒ पञ्च—पञ्च ॥ तासा॑मु । उ॒ यन्ति॑ ।
 यन्ति॑ प्र॒यवे॑ण । प्र॒यवे॑ण पञ्च । प्र॒यवे॑णेति॒ प्र—य॑वेन । पञ्च॒ नाना॑ । नाना॑ रू॒पाणि॑ । रू॒पाणि॑
 क्र॒तवः॑ । क्र॒तवो॑ व॒सानाः॑ । व॒साना॑ इति॒ वसानाः॑ ॥ त्रि॒श॒थ॒ स्व॒सारः॑ । स्व॒सार॑ उप॑ । उप॑
 यन्ति॑ । यन्ति॑ नि॒ष्कृ॑तम् । नि॒ष्कृ॑त॒ संमा॑नम् । नि॒ष्कृ॑तमिति॒ निः—कृ॑तम् । स॒मा॒नम् के॑तुम् ।
 के॒तुम् प्र॑तिमु॒ञ्चमा॑नाः । प्र॒तिमु॒ञ्चमा॑ना इति॒ प्रति॑—मु॒ञ्चमा॑नाः ॥ ॥ [२२] ॥ ऋ॒तूऽस्त॑न्वते ।
 त॒न्वते॑ क॒वयः॑ । क॒वयः॑ प्र॒जान॑तीः । प्र॒जान॑तीर् म॒द्ध्ये॑छ॒न्दसः॑ । प्र॒जान॑तीरिति॒ प्र—जान॑तीः ।
 म॒द्ध्ये॑छ॒न्दसः॑ परि॑ । म॒द्ध्ये॑छ॒न्दस॑ इति॒ म॒द्ध्ये॑—छ॒न्दसः॑ । परि॑ यन्ति॑ । यन्ति॑ भास्व॒तीः । भास्व॒-
 ती॒रिति॑ भास्व॒तीः ॥ ज्योति॑ष्मती॒ प्रति॑ । प्रति॑ मु॒ञ्चते॑ । मु॒ञ्चते॑ नभः॑ । नभो॑ रात्री॑ । रात्री॑ दे॒वी । दे॒वी
 सूर्य॑स्य । सूर्य॑स्य व्र॒तानि॑ । व्र॒तानी॑ति॒ व्रतानि॑ ॥ वि प॑श्यन्ति । प॒श्यन्ति॑ प॒शवः॑ । प॒शवो॑ जाय॒-
 मानाः॑ । जाय॑माना॒ नाना॑रूपाः । नाना॑रूपा मा॒तुः । नाना॑रूपा इति॒ नाना॑—रूपाः । मा॒तुर॑स्याः ।
 अ॒स्या उ॒पस्थे॑ । उ॒पस्थ॑ इत्यु॒प—स्थे ॥ ए॒का॒ष्टका॑ तर्प॒सा । ए॒का॒ष्टके॑त्ये॒क—अ॒ष्टका॑ । तर्प॒सा तप्य॑-
 माना । तप्य॑माना ज॒जान॑ । ज॒जान॑ गर्भ॑म् । गर्भ॑म् म॒हिमा॑नम् । म॒हिमा॑नमिन्द्र॑म् । इन्द्र॑मि-
 तीन्द्र॑म् ॥ तेन॑ दस्यून् । दस्यून्वि॒ व्यस॑हन्त । अ॒सह॑न्त दे॒वाः । दे॒वा ह॑न्ता । ह॒न्ताऽसुरा॑णाम् ।
 अ॒सुरा॑णामभवत् । अ॒भव॑च्छची॑भिः । श॒ची॑भिरिति॒ शचि॑—भिः ॥ अ॒नानु॑जामनु॒जाम् । अ॒ना-
 नुजा॑मित्य॒नानु॑—जा॒म् । अ॒नुजा॑म् मा॒म् । अ॒नुजा॑मित्य॒नु—जा॒म् । मा॒मकर्त॑ । अ॒कर्त॑ स॒त्यम् ।
 स॒त्यव्व॑द॒न्ती । वद॑न्त्य॒नु । अ॒न्वि॑च्छे । इ॒च्छ ए॒तत् । ए॒तदित्ये॑तत् ॥ भू॒यास॑मस्य । ॥ [२३] ॥
 अ॒स्य सु॒मतौ॑ । सु॒मतौ॑ यथा॑ । सु॒मता॑विति॒ सु—म॒तौ । यथा॑ यू॒यम् । यू॒यम॑न्या । अ॒न्या वः॑ ।
 वो॒ अ॒न्याम् । अ॒न्याम॑ति॒ । अति॑ मा । मा प्र॑ । प्र यु॒क्त । यु॒क्तेति॑ यु॒क्त ॥ अभू॑न् म॒म । म॒म
 सु॒मतौ॑ । सु॒मतौ॑ वि॒श्ववे॑दाः । सु॒मता॑विति॒ सु—म॒तौ । वि॒श्ववे॑दा आ॒ष्ट । वि॒श्ववे॑दा इति॒ वि॒श्व-
 वे॒दाः । आ॒ष्ट प्र॑ति॒ष्ठाम् । प्र॑ति॒ष्ठाम॑वि॒दत् । प्र॑ति॒ष्ठामि॑ति॒ प्रति॑—स्था॒म् । अ॒वि॒द॒द्धि । हि गा॒धम् ।

गा॒धमि॑ति गा॒धम् ॥ भू॒यास॑मस्य । अ॒स्य सु॒मतौ । सु॒मतौ यथा॑ । सु॒मता॑वि॒ति सु—म॒तौ । यथा॑
यू॒यम् । यू॒यम॒न्या । अ॒न्या वः । वो अ॒न्याम् । अ॒न्याम॑ति । अति॒ मा । मा प्र । प्र यु॒क्त । यु॒क्तेति॑
यु॒क्त ॥ पञ्च व्यु॒ष्टीः । व्यु॒ष्टीर॑नु । व्यु॒ष्टीरि॑ति वि—उ॒ष्टीः । अनु पञ्च । पञ्च दो॒हाः । दो॒हा गा॒म् ।
गा॒म् पञ्च॑ना॒ग्नीम् । पञ्च॑ना॒ग्नीमृ॑तवः । पञ्च॑ना॒ग्नीमि॑ति पञ्च—ना॒ग्नीम् । ऋ॒तवोऽनु॑ । अनु पञ्च ।
पञ्चेति॑ पञ्च ॥ पञ्च दि॒शः । दि॒शः पञ्च॑द॒शेन । पञ्च॑द॒शेन कृ॒ताः । पञ्च॑द॒शेनेति॑ पञ्च—द॒शेन ।
कृ॒ताः स॒मा॒नमू॑दर्धीः । स॒मा॒नमू॑दर्धीर॒भि । स॒मा॒नमू॑दर्धीरि॑ति स॒मा॒न—मू॑दर्धीः । अ॒भि लो॒कम् ।
लो॒कमे॑कम् । ए॒कमि॒त्ये॒कम् ॥ ॥ [२४] ॥ ऋ॒तस्य॑ गर्भः । गर्भः प्रथ॒मा । प्रथ॒मा व्यू॒षुषी॑ । व्यू॒षु-
ष्य॒पाम् । व्यू॒षुषी॑ति वि—ऊ॒षुषी॑ । अ॒पामे॑का । ए॒का म॒हि॒मान॑म् । म॒हि॒मान॑म् बिभ॑र्ति । बि॒भ॒र्तीति॑
बि॒भ॒र्ति ॥ सूर्य॑स्यै॒का । ए॒का च॑रति । च॑रति निष्कृ॒तेषु॑ । निष्कृ॒तेषु॑ घ॒र्मस्य॑ । निष्कृ॒तेष्विति॑ निः—
कृ॒तेषु॑ । घ॒र्मस्यै॒का । ए॒का स॒वि॒ता । स॒वि॒तै॒का । ए॒काम् नि॑ । नि य॒च्छति॑ । य॒च्छती॑ति य॒च्छति ॥
या प्रथ॒मा । प्रथ॒मा व्यौ॒च्छत् । व्यौ॒च्छथ॑ सा । व्यौ॒च्छदि॑ति वि—औ॒च्छत् । सा धे॒नुः । धे॒नुर॑भवत् ।
अ॒भवद् य॒मे । य॒म इति॑ य॒मे ॥ सा नः । नः प॒र्य॒स्वती॑ । प॒र्य॒स्वती॑ ध्रु॒व्व । ध्रु॒व्वोत्त॑रामुत्तराम् ।
उत्त॑रामुत्तरा॒स॒ समा॑म् । उत्त॑रामुत्तरा॒मित्युत्त॑राम्—उत्त॑राम् । स॒मा॒मि॒ति स॒मा॑म् ॥ शु॒क्र॒र्षभा॑
नभ॑सा । शु॒क्र॒र्षभे॑ति शु॒क्र—ऋ॒षभा॑ । नभ॑सा ज्योति॒षा । ज्योति॒षा । आऽगा॑त् । अ॒गाद् वि॒श्व-
रू॒पा । वि॒श्वरू॒पा श॒बलीः॑ । वि॒श्वरू॒पेति॑ वि॒श्व—रू॒पा । श॒बली॑र॒ग्निके॑तुः । अ॒ग्निके॑तुरि॒त्यग्नि-
के॑तुः ॥ स॒मा॒नम॑र्थम् । अ॒र्थः स्व॑प॒स्यमा॑ना । स्व॑प॒स्यमा॑ना बिभ्र॑ती । स्व॑प॒स्यमा॑नेति॑ सु—अ॒प॒-
स्य॑मा॒ना । बिभ्र॑ती ज॒राम् । ज॒राम॑जरे । अ॒जर॑ उ॒षः । उ॒ष आ । आऽगा॑ः । अ॒गा इत्य॑गाः ॥
ऋ॒तूना॑म् प॒त्नी । प॒त्नी प्रथ॒मा । प्रथ॑मे॒यम् । इ॒यमा॑ । आऽगा॑त् । अ॒गाद॒हाम् । अ॒हाम् ने॒त्री । ने॒त्री
ज॒नि॒त्री । ज॒नि॒त्री प्र॒जाना॑म् । प्र॒जाना॑मि॒ति प्र—जा॑नाम् ॥ ए॒का स॒ती । स॒ती ब॒हुधा॑ । ब॒हु॒धोषः॑ ।
ब॒हु॒धेति॑ ब॒हु—धा॑ । उ॒षो वि॑ । व्यु॒च्छसि॑ । उ॒च्छ॒स्यजी॑र्णा । अ॒जीर्णा॑ त्वम् । त्वम् ज॒रय॑सि । ज॒र-
य॑सि स॒र्वम् । स॒र्वम॑न्यत् । अ॒न्यदि॒त्यन्य॑त् ॥ ॥ [२५] ॥

(ऊर्जमेका प्रतिमुञ्चमाना भूयास मेकं पत्न्ये कान्न विशतिश्च)

॥ ११ ॥

अग्ने॑ जा॒तान्। जा॒तान् प्र। प्र णु॑द। नु॒दा नः॑। नः स॒पत्नान्। स॒पत्नान् प्र॑ति। प्रत्य-
जा॒तान्। अजा॑तान् जा॒तवेदः॑। जा॒तवेदो॑ नु॒दस्व। जा॒तवेद॑ इति॒ जात—वे॒दः। नु॒दस्वेति॑ नु॒दस्व॥
अ॒स्मे दी॑दिहि। अ॒स्मे इत्य॒स्मे। दी॑दिहि सु॒मनाः॑। सु॒मना अहे॑डन्न। सु॒मना इति॑ सु—मनाः॑।
अहे॑डन् तव॑। तव॑ स्याम्। स्या॒ऽशर्म॑न्न। शर्म॑न् त्रि॒वरूथः॑। त्रि॒वरूथ उ॒द्भित्। त्रि॒वरूथ
इति॑ त्रि—वरूथः॑। उ॒द्भिदित्यु॑त्—भि॒त्॥ सह॑सा जा॒तान्। जा॒तान् प्र। प्र णु॑द। नु॒दा नः॑।
नः स॒पत्नान्। स॒पत्नान् प्र॑ति। प्रत्यजा॑तान्। अजा॑तान् जा॒तवेदः॑। जा॒तवेदो॑ नु॒दस्व। जा॒तवेद॑
इति॒ जात—वे॒दः। नु॒दस्वेति॑ नु॒दस्व॥ अधि॑ नः। नो ब्रू॑हि। ब्रू॑हि सु॒मन॑स्यमा॒नः। सु॒मन॑स्य-
मा॒नो व॒यम्। सु॒मन॑स्यमा॒न इति॑ सु—मन॑स्यमा॒नः। व॒यः॒ स्याम॑। स्या॒म प्र। प्र णु॑द। नु॒दा
नः॑। नः स॒पत्नान्। स॒पत्नानि॑ति स॒पत्नान्॥ च॒तुश्च॒त्वारि॑ऽशः स्तोमः॑। च॒तुश्च॒त्वारि॑ऽश इति॒
चतुः—च॒त्वारि॑ऽशः। स्तोमो॑ वर्चः॑। वर्चो॑ द्रवि॑णम्। द्रवि॑णः षोड॑शः। षोड॑शः स्तोमः॑। स्तोम
ओजः॑। ओजो॑ द्रवि॑णम्। द्रवि॑णम् पृथि॒व्याः। पृथि॒व्याः पु॒रीष॑म्। पु॒रीष॑मसि। अ॒स्यप्सः॑।
॥ [२६] ॥ अ॒प्सो ना॑म। ना॒मेति॒ नाम॑॥ ए॒व श्छ॑न्दः। छ॒न्दो व॑रि॒वः। व॑रि॒व श्छ॑न्दः। छ॒न्दः
श॒म्भूः। श॒म्भू श्छ॑न्दः। श॒म्भूरि॑ति श॒म्—भूः। छ॒न्दः प॑रि॒भूः। प॑रि॒भू श्छ॑न्दः। प॑रि॒भूरि॑ति
प॑रि—भूः। छ॒न्द आ॑च्छत्। आ॑च्छच्छ॒न्दः। छ॒न्दो म॑नः। म॒न श्छ॑न्दः। छ॒न्दो व्य॑चः। व्य॑च
श्छ॑न्दः। छ॒न्दः सि॒न्धुः। सि॒न्धु श्छ॑न्दः। छ॒न्दः स॒मुद्र॑म्। स॒मुद्र॑म् छ॒न्दः। छ॒न्दः स॒लिल॑म्।
स॒लिल॑म् छ॒न्दः। छ॒न्दः स॒य्य॑त्। स॒य्यच्छ॑न्दः। स॒य्यदि॑ति स॒म्—य॑त्। छ॒न्दो वि॑यत्। वि॑य-
च्छ॑न्दः। वि॑यदि॒ति वि—य॑त्। छ॒न्दो बृ॑हत्। बृ॑हच्छ॒न्दः। छ॒न्दो र॑थन्त॒रम्। र॑थन्त॒रम् छ॒न्दः।
र॑थन्त॒रमि॑ति र॒थम्—त॒रम्। छ॒न्दो नि॒का॒यः। नि॒का॒य श्छ॑न्दः। नि॒का॒य इति॑ नि—का॒यः।
छ॒न्दो वि॑वधः। वि॑वध श्छ॑न्दः। वि॑वध इति॒ वि—व॑धः। छ॒न्दो गि॑रः। गि॑र श्छ॑न्दः। छ॒न्दो
भ्रजः॑। भ्रज श्छ॑न्दः। छ॒न्दः स॒ष्टुप्। स॒ष्टुप् छ॒न्दः। स॒ष्टुबि॑ति स—स्तुप्। छ॒न्दोऽनु॑ष्टुप्। अ॒नुष्टुप्
छ॒न्दः। अ॒नुष्टुबि॑त्यनु—स्तुप्। छ॒न्दः क॒कुत्। क॒कुच्छ॑न्दः। छ॒न्दस्त्रि॑क॒कुत्। त्रि॑क॒कुच्छ॑न्दः।
त्रि॑क॒कुदि॑ति त्रि—क॒कुत्। छ॒न्दः का॒व्यम्। का॒व्यम् छ॒न्दः। छ॒न्दोऽङ्कु॑पम्। अ॒ङ्कुप॑म्
छ॒न्दः। छ॒न्दः प॒दप॑ङ्क्तिः॥ ॥ [२७] ॥ प॒दप॑ङ्क्तिः श्छ॑न्दः। प॒दप॑ङ्क्तिरिति॒ प॒द—प॑ङ्क्तिः।
छ॒न्दोऽर॑खरपङ्क्तिः। अ॒र॑खरपङ्क्तिः श्छ॑न्दः। अ॒र॑खरपङ्क्तिरित्य॒र॑खर—प॑ङ्क्तिः। छ॒न्दो

विष्टारपङ्क्तिः । विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः । विष्टारपङ्क्तिरिति विष्टार—पङ्क्तिः । छन्दः ख्वुरः ।
 ख्वुरो भृज्वान् । भृज्वान् छन्दः । छन्दः प्रच्छत् । प्रच्छच्छन्दः । छन्दः पख्षः । पख्षश्छन्दः ।
 छन्द एवः । एवश्छन्दः । छन्दो वरिवः । वरिवश्छन्दः । छन्दो वयः । वयश्छन्दः । छन्दो
 वयस्कृत् । वयस्कृच्छन्दः । वयस्कृदिति वयः—कृत् । छन्दो विशालम् । विशालम् छन्दः ।
 विशालमिति वि—शालम् । छन्दो विष्पर्द्धाः । विष्पर्द्धाश्छन्दः । विष्पर्द्धा इति वि—स्पर्द्धाः ।
 छन्दश्छदिः । छदिश्छन्दः । छन्दो दूरोहणम् । दूरोहणम् छन्दः । दूरोहणमिति दुः—रोहणम् ।
 छन्दस्तन्द्रम् । तन्द्रम् छन्दः । छन्दोऽङ्काङ्कम् । अङ्काङ्कम् छन्दः । छन्द इति छन्दः ॥

॥ [२८] ॥

(अस्य ङ्कपञ्छन्दः खयस्त्रिंशच्च)

॥ १२ ॥

★

अग्निर् वृत्राणि । वृत्राणि जङ्घनत् । जङ्घनद् द्रविणस्युः । द्रविणस्युर् विपन्यया । विपन्य-
 येति वि—पन्यया ॥ समिद्धः शुक्रः । समिद्ध इति सम्—इद्धः । शुक्र आहुतः । आहुत इत्या-
 हुतः ॥ त्व५ सोम । सोमासि । असि सत्पतिः । सत्पतिस्त्वम् । सत्पतिरिति सत्—पतिः । त्व५
 राजा । राजोत । उत वृत्रहा । वृत्रहेति वृत्र—हा ॥ त्वम् भद्रः । भद्रो असि । असि क्रतुः । क्रतु-
 रिति क्रतुः ॥ भद्रा ते । ते अग्ने । अग्ने स्वनीक । स्वनीक सन्दक् । स्वनीकेति सु—अनीक ।
 सन्दग् घोरस्य । सन्दगिति सम्—टक् । घोरस्य सतः । सतो विषुणस्य । विषुणस्य चारुः ।
 चारुरिति चारुः ॥ न यत् । यत् ते । ते शोचिः । शोचिस्तमसा । तमसा वरन्त । वरन्त न ।
 न ध्वस्मानः । ध्वस्मानस्तनुवि । तनुवि रेपः । रेप आ । आ धुः । धुरिति धुः ॥ भद्रम् ते ।
 ते अग्ने । अग्ने सहसिन्न । सहसिन्ननीकम् । अनीकमुपाके । उपाक आ । आ रोचते । रोचते
 सूर्यस्य । सूर्यस्येति सूर्यस्य ॥ ॥ [२९] ॥ रुशद् दृशे । दृशे ददृशे । ददृशे नक्तया । नक्तया
 चित् । चिदरूषितम् । अरूषितम् दृशे । दृश आ । आ रूपे । रूपे अन्नम् । अन्नमित्यन्नम् ॥
 सैना । एनाऽनीकेन । अनीकेन सुविदत्रः । सुविदत्रो अस्मे । सुविदत्र इति सु—विदत्रः । अस्मे
 यष्टा । अस्मे इत्यस्मे । यष्टा देवान् । देवा५ आर्यजिष्ठः । आर्यजिष्ठः स्वस्ति । आर्यजिष्ठ इत्या-
 यजिष्ठः । स्वस्तीति स्वस्ति ॥ अदब्धो गोपाः । गोपा उत । गोपा इति गो—पाः । उत नः ।

नः पर॒स्याः । पर॒स्या अग्ने॑ । पर॒स्या इति॑ परः—पाः । अग्ने॑ द्यु॒मत् । द्यु॒मदु॒त । द्यु॒मदि॒ति द्यु—
मत् । उ॒त रे॒वत् । रे॒वद् दि॒दीहि॑ । दि॒दीही॒ति दि॒दीहि॑ ॥ स्व॒स्ति नः॑ । नो दि॒वः । दि॒वो अग्ने॑ ।
अग्ने॑ पृथि॒व्याः । पृथि॒व्या वि॒श्वायुः॑ । वि॒श्वायु॑र् धेहि । वि॒श्वायु॑रिति॑ वि॒श्व—आ॒युः । धेहि॑ य॒जथा॑य ।
य॒जथा॑य दे॒व । दे॒वेति॑ दे॒व ॥ यथ् सी॒महि॑ । सी॒महि॑ दि॒विजा॑त । दि॒विजा॑त प्र॒शस्त॑म् । दि॒विजा॑—
तेति॑ दि॒वि—जा॑त । प्र॒शस्त॑म् तत् । प्र॒शस्त॑मिति॑ प्र—श॒स्तम् । तद॒स्मासु॑ । अ॒स्मासु॑ द्रवि॒णम् ।
द्रवि॒णम् धेहि॑ । धेहि॑ चि॒त्रम् । चि॒त्रमिति॑ चि॒त्रम् ॥ यथा॑ हो॒तः । हो॒तर् मनु॑षः । मनु॑षो दे॒व—
ता॒ता ॥ ॥ [३०] ॥ दे॒वता॑ता य॒ज्ञेभिः॑ । दे॒वता॑तेति॑ दे॒व—ता॒ता । य॒ज्ञेभिः॑ सू॒नो । सू॒नो स॒हसः॑ ।
सू॒नो इति॑ सू॒नो । स॒हसो॑ यजा॑सि । यजा॑सीति॑ यजा॑सि ॥ ए॒वा नः॑ । नो अ॒द्य । अ॒द्य स॒मना॑ ।
स॒मना॑ स॒माना॑न् । स॒माना॑नु॒शन्न॑ । उ॒शन्न॑ग्ने । अ॒ग्न उ॒शतः॑ । उ॒शतो॑ य॒ख्वि । य॒ख्वि दे॒वान् ।
दे॒वानिति॑ दे॒वान् ॥ अ॒ग्निमी॑डे । ई॒डे पु॒रोहि॑तम् । पु॒रोहि॑तय्य॒ज्ञस्य॑ । पु॒रोहि॑तमिति॑ पु॒रः—हि॑तम् ।
य॒ज्ञस्य॑ दे॒वम् । दे॒वमृ॒त्विज॑म् । ऋ॒त्विज॑मित्यृ॒त्विज॑म् ॥ हो॒तार॑ र॒त्नधा॑त॒मम् । र॒त्नधा॑त॒ममिति॑
र॒त्न—धा॑त॒मम् ॥ वृषा॑ सो॒म । सो॒म द्यु॒मान् । द्यु॒मा अ॑सि । द्यु॒मानिति॑ द्यु—मा॒न् । अ॒सि वृषा॑ ।
वृषा॑ दे॒व । दे॒व वृष॑व्रतः । वृष॑व्रत॒ इति॑ वृष—व्र॒तः ॥ वृषा॑ ध॒र्माणि॑ । ध॒र्माणि॑ दधि॑षे । दधि॑ष॒ इति॑
दधि॑षे ॥ सा॒न्तप॑ना इ॒दम् । सा॒न्तप॑ना इति॑ सा॒म—त॒पनाः॑ । इ॒द अ॑ ह॒विः । ह॒विर् मरु॑तः । मरु॑—
तस्त॑त् । तज् जु॒जुष्ट॑न् । जु॒जुष्ट॑नेति॑ जु॒जुष्ट॑न् ॥ युष्मा॑को॒ती । ऊ॒ती रि॑शा॒दसः॑ । रि॑शा॒दस॑ इति॑
रि॒श—अ॒दसः॑ ॥ यो नः॑ । नो म॒र्तः । म॒र्तो व॑सवः । व॒सवो॑ दु॒र॒ह्णा॒युः । दु॒र॒ह्णा॒युस्तिरः॑ । दु॒र॒ह्—
णा॒युरिति॑ दुः—ह्णा॒युः । ति॒रः स॒त्यानि॑ । स॒त्यानि॑ मरु॑तः । मरु॑तो जिघा॑सात् ॥ ॥ [३१] ॥
जिघा॑सा॒दिति॑ जिघा॑सात् ॥ द्रु॒हः पा॒शम् । पा॒शम् प्र॒ति । प्र॒ति सः॑ । स मु॒चीष्ट॑ । मु॒चीष्ट॑ तपि॑—
ष्ठेन । तपि॑ष्ठेन॒ तप॑सा । तप॑सा ह॒न्तन॑ । ह॒न्तना॑ तम् । तमिति॑ तम् ॥ स॒व्व॒थ्स॒रीणा॑ मरु॑तः । स॒व्व॒—
थ्स॒रीणा॑ इति॑ स॒म—व॒थ्स॒रीणाः॑ । मरु॑तः स्व॒र्काः । स्व॒र्का उ॑रु॒ख्वयाः॑ । स्व॒र्का इति॑ सु—अ॒र्काः ।
उ॒रु॒ख्वयाः॑ स॒गणाः॑ । उ॒रु॒ख्वया॑ इत्यु॒रु—ख्वयाः॑ । स॒गणा॑ मा॒नुषे॑षु । स॒गणा॑ इति॑ स—ग॒णाः ।
मा॒नुषे॑ष्विति॑ मा॒नुषे॑षु ॥ तेऽ॒स्मत् । अ॒स्मत् पा॒शान् । पा॒शान् प्र॑ । प्र मु॒ञ्चन्तु॑ । मु॒ञ्चन्त्व॑ह॒सः ।
अ॒ह॒सः सा॒न्तप॑नाः । सा॒न्तप॑ना म॒दिराः॑ । सा॒न्तप॑ना इति॑ सा॒म—त॒पनाः॑ । म॒दिरा॑ मा॒दयि॑—
ष्णावः॑ । मा॒दयि॑ष्णाव॒ इति॑ मा॒दयि॑ष्णावः॑ ॥ पि॒प्री॑हि दे॒वान् । दे॒वा उ॒शतः॑ । उ॒शतो॑ य॒विष्ठ॑ । य॒विष्ठ॑

विद्वान् । विद्वांश्चतुर्ऋतून् । ऋतूश्च ऋतुपते । ऋतुपते यज । ऋतुपत इत्यृतु—पते । यजेह । इहे-
 तीह ॥ ये दैव्याः । दैव्या ऋत्विजः । ऋत्विजस्तेभिः । तेभिरग्ने । अग्ने त्वम् । त्वश्च होतृणाम् ।
 होतृणामसि । अस्यायजिष्ठः । आयजिष्ठ इत्या—यजिष्ठः ॥ अग्ने यत् । यद्य । अद्य विशः ।
 विशो अदध्वरस्य । अदध्वरस्य होतः । होतः पार्वक । पार्वक शोचे ॥ ॥ [३२] ॥ शोचे वेः ।
 वेष्ट्वम् । त्वश्च हि । हि यज्वा । यज्वेति यज्वा ॥ ऋता यजासि । यजासि महिना । महिना वि । वि
 यत् । यद् भूः । भूरहव्या । हव्या वह । वह यविष्ठ । यविष्ठ या । या ते । ते अद्य । अद्येत्यद्य ॥
 अग्निना रयिम् । रयिमश्नवत् । अश्नवत् पोषम् । पोषमेव । एव दिवेदिवे । दिवेदिव इति दिवे—
 दिवे ॥ यशसंवीरवत्तमम् । वीरवत्तममिति वीरवत्—तमम् ॥ गयस्फानो अमीवहा । गयस्फान
 इति गय—स्फानः । अमीवहा वसुवित् । अमीवहेत्यमीव—हा । वसुवित् पुष्टिवर्द्धनः । वसुवि-
 दिति वसु—वित् । पुष्टिवर्द्धन इति पुष्टि—वर्द्धनः ॥ सुमित्रः सोम । सुमित्र इति सु—मित्रः । सोम
 नः । नो भव । भवेति भव ॥ गृहमेधास आ । गृहमेधास इति गृह—मेधासः । आ गत । गत
 मरुतः । मरुतो मा । माऽप । अप भूतन । भूतनेति भूतन ॥ प्रमुञ्चन्तो नः । प्रमुञ्चन्त इति प्र—
 मुञ्चन्तः । नो अश्हसः । अश्हस इत्यश्हसः ॥ पूर्वीभिरहि । हि ददाशिम । ददाशिम शरद्भिः ।
 शरद्भिर् मरुतः । शरद्भिरिति शरत्—भिः । मरुतो वयम् । वयमिति वयम् ॥ महोभिश्चरष-
 णीनाम् । महोभिरिति महः—भिः ॥ ॥ [३३] ॥ चरषणीनामिति चरषणीनाम् ॥ प्र बुध्न्या ।
 बुध्न्या ईरते । ईरते वः । वो महाश्सि । महाश्सि प्र । प्र णामानि । नामानि प्रयज्यवः । प्रय-
 ज्यवस्तिरदध्वम् । प्रयज्यव इति प्र—यज्यवः । तिरदध्वमिति तिरदध्वम् ॥ सहस्त्रियम् दम्यम् ।
 दम्यम् भागम् । भागमेतम् । एतम् गृहमेधीयम् । गृहमेधीयम् मरुतः । गृहमेधीयमिति गृह—
 मेधीयम् । मरुतो जुषदध्वम् । जुषदध्वमिति जुषध्वम् ॥ उप यम् । यमेति । एति युवतिः ।
 युवतिः सुदरुषम् । सुदरुषम् दोषा । सुदरुषमिति सु—दरुषम् । दोषा वस्तोः । वस्तोरुहवि-
 ष्मती । हविष्मती घृताची । घृताचीति घृताची ॥ उप स्वा । स्वैनम् । एनमरमतिः । अरमतिर्
 वसूयुः । वसूयुरिति वसु—युः ॥ इमो अग्ने । इमो इतीमो । अग्ने वीततमानि । वीततमानि हव्या ।
 वीततमानीति वीत—तमानि । हव्याऽजस्रः । अजस्रो वरुषि । वरुषि देवतातिम् । देवताति-
 मच्छ । देवतातिमिति देव—तातिम् । अच्छेत्यच्छ ॥ प्रति नः । न ईम् । ईश्च सुरभीणि । सुरभीणि

वियन्तु। वियन्त्विति वियन्तु॥ क्रीडँवः। वः शब्दः। शब्दो मारुतम्। मारुतमनर्वाणम्।
 अनर्वाणं रथेशुभम्। रथेशुभमिति रथे—शुभम्॥ ॥ [३४] ॥ कण्वा अभि। अभि प्र। प्र
 गायत। गायतेति गायत॥ अत्यासो न। न ये। ये मरुतः। मरुतः स्वञ्चः। स्वञ्चो यख्दृशः।
 यख्दृशो न। यख्दृश इति यख्—दृशः। न शुभयन्त। शुभयन्त मर्याः। मर्या इति मर्याः॥
 ते हर्म्येष्टाः। हर्म्येष्टाः शिशवः। हर्म्येष्टा इति हर्म्ये—स्थाः। शिशवो न। न शुभ्राः। शुभ्रा
 वत्सासः। वत्सासो न। न प्रक्रीडिनः। प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रक्रीडिन इति प्र—क्रीडिनः।
 पयोधा इति पयः—धाः॥ प्रैषाम्। एषामज्मेषु। अज्मेषु विथुरा। विथुरेव। इव रेजते। रेजते
 भूमिः। भूमिर् यामेषु। यामेषु यत्। यद्ध। ह युञ्जते। युञ्जते शुभे। शुभ इति शुभे॥ ते क्रीडयः।
 क्रीडयो धुनयः। धुनयो भ्राजदृष्टयः। भ्राजदृष्टयः स्वयम्। भ्राजदृष्टय इति भ्राजत—ऋष्टयः।
 स्वयम् महित्वम्। महित्वम् पनयन्त। महित्वमिति महि—त्वम्। पनयन्त धूतयः। धूतय इति
 धूतयः॥ उपहरेषु यत्। उपहरेष्वित्युप—हरेषु। यदचिद्वम्। अचिद्वय्ययिम्। ययिँवयः।
 वय इव। इव मरुतः। मरुतः केन। केन चित्॥ ॥ [३५] ॥ चित् पथा। पथेति पथा॥ श्रोतन्ति
 कोशाः। कोशा उप। उप वः। वो रथेषु। रथेष्व। आ घृतम्। घृतमुखत। उख्पता मधुवर्णम्।
 मधुवर्णमर्चते। मधुवर्णमिति मधु—वर्णम्। अर्चत इत्यर्चते॥ अग्निमग्निं हवीमभिः। अग्नि-
 मग्निमित्यग्निम्—अग्निम्। हवीमभिः सदा। हवीमभिरिति हवीम—भिः। सदा हवन्त। हवन्त
 विस्पतिम्। विस्पतिमिति विस्पतिम्॥ हव्यवाहम् पुरुप्रियम्। हव्यवाहमिति हव्य—वाहम्।
 पुरुप्रियमिति पुरु—प्रियम्॥ तं हि। हि शश्वन्तः। शश्वन्त ईडते। ईडते सुचा। सुचा देवम्।
 देवम् घृतश्रुता। घृतश्रुतेति घृत—श्रुता॥ अग्निं हव्याय। हव्याय वोढवे। वोढव इति वोढवे॥
 इन्द्राग्नी रोचना। इन्द्राग्नी इतीन्द्र—अग्नी। रोचना दिवः। दिवः इजथत्। इजथद् वृत्रम्। वृत्र-
 मिन्द्रम्। इन्द्रँवः। वो विश्वतः। विश्वतस्परि। परीन्द्रम्। इन्द्रं नरः। नरो विश्वकर्मन्। विश्वक-
 र्मन्हविषा। विश्वकर्मन्निति विश्व—कर्मन्। हविषा वावृधानः। वावृधानो विश्वकर्मन्। विश्वकर्म-
 न्हविषा। विश्वकर्मन्निति विश्व—कर्मन्। हविषा वर्द्धनेन। वर्द्धनेनेति वर्द्धनेन॥ ॥ [३६] ॥

(सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोमी रथेशुभं ज्ञेयं षड्वारिंशच्च)

॥ १३ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः — क्रम पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
१३	३६

ॐ